

СУБ'ЄКТ ТА ОБ'ЄКТ ПОЛІТИКИ ЯК РЕФЛЕКТИВНІ ВЕЛИЧИНИ

Як органічна складова соціального буття, політика – це сфера суб'єктно-предметних відносин. Активна та пасивна сторони політичної дії представлені, відповідно, суб'єктом та об'єктом політики. Суб'єкт в політиці завжди виступає джерелом політичної активності, а об'єкт є предметом, на який спрямована діяльність політичного суб'єкту. Отже, суб'єкт політики є носієм предметно-практичної політичної діяльності спрямованої на об'єкт політики.

Суб'єктом політики можуть виступати: а) особистість (пересічний громадян або політичний лідер); б) соціальна спільнота (колектив, етнічна група, конфесійна спільність, політичні еліти, класи, маси, громадянське суспільство, народи, нації, цивілізації); в) політичний інститут (державна, політична партія, суспільно-політичний рух, громадська організація).

Особистість в політиці - суб'єкт усвідомленої, доцільної діяльності, що виражає і реалізує інтереси політичних сил в єдності з власними інтересами, та інтегрує їх в єдине ціле (державне, партійне, громадсько-політичне, міжнародне та ін.). Особистість, не залежно від рівня участі у політичному процесі, є основним суб'єктом політики, оскільки всі політичні сили, всі політичні суб'єкти, за суттю, є результатом людської діяльності. Серед соціальних спільнот як суб'єктів політики, в залежності від критеріїв типологізації, виділяють соціальні групи (молодь, жінки, релігійні угруповання тощо), страти (середній клас, еліти тощо), етноси, нації, цивілізації, людство.

При аналізі особистості та соціальних спільнот як суб'єктів політики важливою категорією виступає політична маргінальність. Політична маргінальність (від лат. *margo* - край) - термін, що вживається для позначення соціального якості свідомості і поведінки особистості, шару, субгрупи. Він означає відрив від початкового соціального субстрату, припинення громадських зв'язків, що визначають сутність особистості і групи, а також принципову неможливість відновлення подібних інтеграційних зв'язків. Маргінальна особистість - проміжна, прикордонна людина, яка відчуває своє місце в світі, лише належачи до якого-небудь псевдомасового, ініційованого протестарного руху. Маргінали не є об'єднаними жодним загальним інтересом або метою. Вони характеризуються відсутністю історичної пам'яті та спадкоємності в сприйнятті традицій. Їх психологічною домінантою є страх, агресія, розгубленість, цинізм і претензійність. Маргінал не має власної системи цінностей і оцінок, але лише імітує чужу. Для нього властива соціальна аномія (можливість жити в двох або більше світах одночасно, не належачи до жодного з них, приймати зовнішні форми, які визначають належність до певної релігії, національності, культурі, без дійсного володіння ними.) Головною ознакою маргіналу є розрив і ентропія соціальних зв'язків і мереж, що утворюють громадянське суспільство, деструктуралізація якого - основна мета тоталітарного режиму. Саме тому маргінальні верстви є головною соціальною базою останнього. Засоби перетворення особистостей в люмпенів або маргіналів: відчуження від власності, жорсткий державний контроль, політика загальної внутрішньої міграції і переселення. Маргінал з соціальної точки зору – це «масова», пересічна, середня людина з жорсткою установкою псевдоколективіста, людина, яка володіє надзвичайною здатністю до пристосування, політично й громадянські індиферентна, здатна качнутися куди завгодно.

Не менш важливим політичним суб'єктом, аніж особистість та спільнота у політиці є політичний інститут (від лат. *institutum* - встановлення, установа). Під політичним інститутом прийнято розуміти зафіксовані і документально закріплені норми організації політичного життя і різноманітні організації, установи, служби політики, які функціонують на цій основі. Система конкретних інститутів і норм, що регулюють

політичне функціонування громадянського суспільства, безпосереднім чином пов'язана з діяльністю держави, особливостями форм правління, державного устрою та політичного режиму. Вона не тільки залежить від економічного ладу суспільства, а й істотно змінюється в залежності від політичної волі пануючих верств і груп, від політичної культури громадян та історичних традицій державотворення. До політичних інститутів – суб'єктів політики відносяться держава; партія; суспільна організація; громадській рух; міжнародні організації.

Політичні інститути еволюціонують під впливом глибинних процесів соціального розвитку, які відбуваються як всередині суспільства, так і за його межами. Поряд із цим політичні інститути здійснюють суттєвий вплив на розвиток політичного життя суспільства. Ще політичними мислителями Давнього Риму було зафіксовано дану функцію інститутів: «люди приходять і йдуть, а організація залишається».

Сьогодні, у зв'язку з появою міждисциплінарної парадигми «нового інституціоналізму», знову актуалізувалися теоретичні проблеми політичного інституту. Як стверджують теоретики даного напрямку (Р. Аксельрод, Р. Джепперсон, В. Ні, Н. Флігстайн), у сучасних суспільствах інституалізовані правила «функціонують як потужні міфи», які мають важливий причинний вплив на формальну структуру організацій і на їх здатність виживати [1]. Однак реальне істинне джерело інституціональних змін та нововведень залишається у самій складній ієрархічній природі соціальності, яка базується на суб'єктно-об'єктних відносинах.

Виходячи з цього, слід зазначити, що суб'єкт та об'єкт у політиці - це рефлексивні поняття, які позначають взаємодію в політиці і показують вектор її спрямованості.

Об'єкт у політиці – це та частина політичної реальності, системи, яка включена і на яку спрямована діяльність суб'єкта в політиці. Об'єктом в політиці можуть виступати політичні відносини, політична система з її інститутами, соціальні групи й особистості, включені в політичний процес. Політична суб'єктивність взагалі є властивістю великих соціальних груп, лише вдруге і умовно (в рамках зв'язку з соціальними групами) властива їх інститутам (політичним організаціям) і членам, які здійснюють важливі політичні ролі (ідеологам, лідерам тощо).

Суб'єкт у політиці – це джерело цілеспрямованої, предметної політичної діяльності на об'єкт. Суб'єкти в політиці (особи, класи, соціальні верстви, політичні інститути, етноси, конфесійні та демографічні групи тощо) завжди мають і реалізують свій соціально-політичний інтерес. Ключовою характеристикою суб'єкта в політиці виступає політична воля (*political will*) як його (особистості, соціальної групи, партії тощо) здатність проявляти наполегливість у виборі мотивів до дії, до досягнення поставленої мети. З огляду на різноманіття політичних ситуацій, які вимагають швидкої вольової регуляції, політична воля є не одноразовою реакцією на виклик часу, а постійним імпульсом, стимулятором до дії. Ефективність вольових дій, їхній характер залежать від організованості, єдності, психологічних установок і стійкості суб'єкта, наявності сильних лідерів, здатних правильно орієнтуватися в політичних ситуаціях. Саме завдяки волі політичний об'єкт спроможний перетворитися на суб'єкт.

Отже, *суб'єкт і об'єкт в політиці - взаємозамінні (рефлексивні) величини*: один і той же інститут або соціальна група можуть бути одночасно і суб'єктом і об'єктом, оскільки можуть мінятися місцями. Вони є взаємозалежними поняттями: об'єкт має такий же вплив на суб'єкт, визначаючи методи і способи впливу, задаючи алгоритм і матрицю політичної діяльності, обмежуючи простір активного суб'єкта, який, в свою чергу, теж змінює об'єкт.

Наприкінці зазначимо, що взаємодія об'єкта та суб'єкта у політиці як рефлексивних величин складає сутність політичного життя. Як один з основних проявів суспільного життя, політика пов'язана з діяльністю та відносинами індивідів і соціальних спільнот, створених ними політичних інститутів для виявлення інтересів соціальних

суб'єктів, а також з боротьбою за їх реалізацію через посередництво політичної влади у процесі політичного розвитку.

Література:

1. Флингстин Н. Поля, власть и социальные навыки: критический анализ новых институциональных течений; пер. с англ. / Н. Флингстин // Экономическая социология. Том2.- 2004.- №1. - С. 28 – 54.